

CENTROS BYLA: KAS NAUJO EUROPOS BENDRIJOS ĮMONIŲ STEIGIMOSI TEISĖJE ?

Doktorantas Ignas Vėgėlė

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 69
Elektroninis paštas tek@ltu.lt

Pateikta 2001 m. gruodžio 17 d.

Parengta spausdinti 2002 m. balandžio 17 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedros
vedėjas prof. dr. Saulius Katuoka ir šios katedros dr. Audrius Paksas*

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjama pastaruoju metu daug įmonių teisės specialistų dėmesio Europos Bendrijoje sulaukusi *Centros* byla ir jos įtaka Europos Bendrijos įmonių steigimosi teisei, valstybių narių įmonėms taikytini teisės taikymo kriterijai bei kitos aktualios problemos.

Straipsnyje stengiamasi atsakyti į klausimus, ar, remdamasis sprendimu *Centros* byloje, Europos Teisingumo Teismas įpareigojo valstybes nares taikyti bendrą įmonėms taikytinos teisės kriterijų, ar Europos Bendrijos įmonėms yra suteikiama pirminio steigimosi teisė, ar Teismas apsiribojo tik įmonių antrinio steigimosi teise. Jame taip pat nagrinėjama įmonių steigimosi teisės ribojimų pateisinamumo problema, pažymima, kad *Centros* byla turėtų paskatinti valstybes nares siekti sureguliuoti įmonių pirminio steigimosi teisę Europos Bendrijoje.

Pelnytai pastaruoju metu bene daugiausiai įmonių teisės mokslininkų dėmesio Europoje sulaukė *Centros* byla [1], kurioje posėdžiavo visi 15 Teisingumo Teismo teisėjų. Ši byla iškėlė realios buveinės įmonėms taikytinos teisės kriterijaus suderinamumo su Europos Bendrijos (toliau – EB) teise klausimą, taip pat ar įmonės turi pirminio steigimosi teisę Europos Bendrijoje bei kitus, tačiau prieš analizuojant *Centros* byloje iškeltas problemas, reikėtų trumpai nusakyti bylos faktus ir teismo sprendimą.

Centros bylos faktai

Ponia ir ponas Bryde, Danijos piliečiai ir rezidentai, 1992 m. Anglijoje ir Velse įkūrė ribotos atsakomybės bendrovę *Centros Ltd*. *Centros* nuo įsteigimo dienos Didžiojoje Britanijoje nevykdė jokios ūkinės veiklos. Kadangi Didžiosios Britanijos teisė nenustato jokių minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimų ribotosios atsakomybės bendrovėms, *Centros* įstatinis kapitalas, kurį sudarė 100 svarų sterlingų (maždaug 1000 Danijos kronų), niekada nebuvo įmokėtas. Įmonės akcinį kapitalą sudarė dvi akcijos, nuosavybės teise valdomos ponios ir pono Bryde. Ponas Bryde buvo įmonės generalinis direktorius. *Centros* registruota buveinė buvo Didžiojoje Britanijoje, pono Bryde draugo namuose.

Tais pačiais metais *Centros* atstovai kreipėsi į Danijos prekybos ir įmonių valdybą (dan. – *Erhvervs-og Selskabsstyrelsen*), priklausančią Danijos prekybos departamentui, norėdami įkurti *Centros* filialą Danijoje. Vadovaujantis Danijos privačių ribotosios atsakomybės bendrovių įstatymu (dan. – *Anpartsselskabslov*) privačios ribotos atsakomybės bendrovės ir

panašios teisinės formos užsienio bendrovės, įsteigtos vienoje iš EB valstybių narių, turi teisę vykdyti ūkinę veiklą per Danijoje įkurtą filialą.

Danijos prekybos ir įmonių valdyba atsisakė registruoti minėtos įmonės filialą Danijoje. Atsisakymas buvo grindžiamas *inter alia* tuo, kad *Centros*, nevykdžiusi ūkinės veiklos Didžiojoje Britanijoje, Danijoje faktiškai siekė įkurti ne filialą, o pagrindinę veiklos vietą (angl. – *principal establishment*), taip pažeisdama ribotosios atsakomybės bendrovėms Danijoje taikomas minimalaus įstatinio kapitalo, kuris turi būti ne mažesnis nei 200 000 Danijos kronų, taisykles.

Atsisakymas registruoti filialą buvo apskųstas Danijos teisminėms institucijoms. Danijos teismuose *Centros* teigė, kad teisėtai įsteigta Didžiosios Britanijos bendrovė turi teisę įkurti filialą Danijoje pagal EB sutarties 43 ir 48 straipsnius [2]. Remdamasi jau minėtu ETT aiškinimu *Segers* byloje [3] *Centros* teigė, kad ūkinės veiklos nevykdymas Didžiojoje Britanijoje neturi jokios įtakos steigimosi teisės įgyvendinimui. Kita vertus, Danijos prekybos ir įmonių valdyba savo sprendime atsisakyti registruoti filialą Danijoje neįžvelgė EB sutarties 43 ir 48 straipsnių pažeidimo, nes *Centros* filialo steigimas Danijoje, minėtos institucijos nuomone, buvo būdas išvengti nacionalinių minimalaus įstatinio kapitalo taisyklių, be to, toks atsisakymas yra pateisinamas kreditorių apsaugos tikslais bei siekiu išvengti apgaulės (angl. – *fraud*) įmonės nemokumo atvejais.

Europos Teisingumo Teismui (toliau – Teismas) buvo pateiktas klausimas, ar su EB sutarties 43, 46 ir 48 straipsniais suderinamas atsisakymas registruoti filialą bendrovės, kurios registruota buveinė yra kitoje valstybėje narėje, teisėtai įsteigtoje su 100 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų įstatiniu kapitalu (maždaug 1000 Danijos kronų) ir yra teisėta pagal tos valstybės narės įstatymus, tačiau nevykdo jokios ūkinės veiklos Didžiojoje Britanijoje ir yra įkurta tik tam, kad vykdytų visą ūkinę veiklą per kitoje valstybėje įkurtą filialą išvengdama minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimų ir įmonės steigimo toje valstybėje, kurioje ketinama vykdyti visą ūkinę veiklą?

Teismas pažymėjo, kad valstybė narė atsisakė registruoti filialą bendrovės, įkurtos pagal kitos valstybės narės, kurioje ji yra registruota ir kurioje nevykdo jokios ūkinės veiklos, įstatymus. Filialas buvo kuriamas siekiant bendrovei suteikti galimybę vykdyti ūkinę veiklą valstybėje, kurioje yra siekiama įkurti filialą, bei kartu išvengti bendrovės steigimo toje valstybėje, nes joje yra griežtesni bendrovių steigimo reikalavimai formuojant įstatinį kapitalą.

Nepaisant to, Teismo teisėjų nuomone, Danijos institucijų atsisakymas registruoti filialą prieštarauja EB sutarties 43 ir 48 straipsniams. Teismas pabrėžė, kad toks aiškinimas neužkerta kelio suinteresuotoms valstybių narių institucijoms imtis apgaulę ribojančių ar už ją baudžiančių priemonių, taikomų tiek pačiai bendrovei, pasitelkiant į pagalbą valstybę, kurioje bendrovė yra įkurta, tiek jos dalyviams, kai nustatoma, kad jie bendrovės kūrimo priemonėmis faktiškai siekia neteisėtai išvengti savo įsipareigojimų privatiems ar viešiesiems kreditoriams, veikiantiems suinteresuotos valstybės narės teritorijoje, vykdymo.

Taigi Teismas nustatė, kad toks Danijos institucijų neveikimas yra EB teisėje nustatytų teisių ribojimas, kuris negali būti pateisinamas.

Siège réel teorijos suderinamumas su Europos Bendrijos teise

EB valstybės narės taiko abi tradiciškai priešingas įmonėms taikytinos teisės teorijas [4, p. 897; 5, p. 1112–1114]. Dauguma valstybių narių taiko realios buveinės arba *siège réel* teoriją, pagal kurią įmonei taikoma valstybės, kurioje yra įmonės centrinė administracija ar kurioje priimami bei įgyvendinami svarbiausi įmonės valdymo institucijų sprendimai, teisė.

Remiantis šia teorija įmonės reali buveinė turi būti toje pačioje valstybėje, kurioje yra įmonės registruota buveinė. Šią įmonėms taikytinos teisės teoriją taiko tokios valstybės kaip Vokietija, Belgija, Ispanija, Prancūzija, Liuksemburgas, Portugalija. Italija taip pat laikoma *siège réel* teoriją taikančia valstybe, nors ji taiko modifikuotą realios buveinės ir pagrindinės veikimo vietos kriterijų. Kita valstybių grupė, kurios atstovėmis laikomos Didžioji Britanija, Danija, Olandija ir Airija, įmonėms taikytinai teisei nustatyti taiko vadinamąjį *inkorporacijos* kriterijų, pagal kurį įmonei taikoma valstybės, kurioje įmonė yra registruota, teisė [6].

Sprendimas *Centros* byloje iškėlė vieną iš neišspręstų EB įmonių teisės bei tarptautinės privatinės teisės klausimų: ar *siège réel* teorija yra suderinama su EB teise, t. y. ar reikalaujama, kad valstybės narės atsisakytų taikyti *siège réel* teoriją ir taikytų liberalesnę *inkorporacijos* doktriną?

Preziumuojant, kad priėmus sprendimą *Centros* byloje *siège réel* teorija yra nesuderinama su EB teise, gali kilti problemų taikant ir įgyvendinant Vokietijos darbuotojų dalyvavimo valdant įmonę sistemą, taip pat kai kurių kreditorių bei akcininkų apsaugos taisyklės. Be to, EB valstybės narės gali pradėti konkuruoti įmonių teisės srityje, nustatydamos liberalesnius reikalavimus įmonių steigimui bei valdymui, taip siekdamos, kad investuotojai steigtų įmones jų teritorijoje. Kai kurių teoretikų manymu, tai sukeltų nepageidautinų padarinių, vadinamų „lenktynėmis neapibrėžtumo link“ (angl. – „*the race to laxity*“) arba įvardijamų neutralesniu terminu – *Delaware efektas* (angl. – „*Delaware effect*“) [7, p. 88–94]. Pažymėtina, kad *Delaware efektas* galimas tik tol, kol Europos Bendrijoje nėra suderinta [8, p. 68; 9, p. 19] įmonių materialinė teisė, nes įmonių materialinės teisės derinimas Europos bendrijoje (ir valstybėse narėse) įpareigotų valstybes narės taikyti tuos pačius ar bent jau funkcinio požiūriu panašius reikalavimus įmonėms visoje EB. Taigi suteikus įmonėms teisę pasirinkti joms taikytiną teisę, pavyzdžiui, *inkorporacijos* doktrinos pagrindu, investuotojai rinksis konkrečią valstybę, kurioje galės įregistruoti įmonę, dėl kitų priežasčių, o ne vadovaudamiesi tos valstybės liberalesnėmis įmonių teisės nuostatomis, nes valstybės narės iš principo įmonėms taikys vienodus reikalavimus. Kita vertus, teigiama, kad valstybės narės suderinus įmonių teisę ir jai tapus „lygiaverte“ jos funkcijų atžvilgiu, tačiau nebūtinai vienoda, *siège réel* teorijos taikymas negalės būti pateisinamas [10, p. 649]

Profesorius W. F. Ebke [10, p. 627] teisininkus, analizuojančius *Centros* bylą, skirsto į keturias grupes: (1) teigiančius, kad *Centros* byloje Teismas „panaikino“ realios buveinės doktriną ir pareikalavo, kad valstybės narės, užuot ją taikiusios, taikytų *inkorporacijos* doktriną; (2) tvirtinančius, kad valstybės narės, kurios taiko *siège réel* doktriną, privalo suteikti teisę įmonėms, įsteigtoms pagal kitos valstybės narės teisę, perkelti įmonės realią buveinę į jų valstybės teritoriją, įmonėms neprarandant teisinio subjektiškumo; (3) manančius, kad *Centros* žengė žingsnį bendro įmonėms taikytinos teisės kriterijaus taikymo valstybėse narėse link ir kartu suteikė steigėjams teisę pasirinkti įmonei taikytiną teisę. Toks pasirinkimas turi būti pripažįstamas kitų valstybių narių, tačiau valstybės tam tikromis aplinkybėmis turi teisę taikyti privalomuosius reikalavimus įmonėms, kurių veikla ar reali buveinė yra jų teritorijoje; (4) darančius išvadas, kad *Centros* susijusi tik su įmonių antrinio steigimosi teise ir šis sprendimas neturi jokios įtakos įmonių pirminio steigimosi teisei ar įmonėms taikytinos teisės teorijoms.

Manytina, kad pirmoji grupė teisės analitikų „pažengė toliau nei faktiškosios Teismo išvados, įkūnydami savo norus pakeisti teisę...“ [10, p. 630, 636–637]. Daugelis teisės mokslininkų pažymi, kad Teismas ne tik nesprendė, ar *inkorporacijos* principas ar bet koks kitas įmonėms taikytinos teisės kriterijus yra suderinamas su EB sutarties 43 bei 48 straipsniais, bet ir neturėjo spręsti tokio klausimo šioje byloje, todėl abejotina, kad šis sprendimas turės kokią nors įtaką valstybėse narėse naudojamiems įmonėms taikytinos teisės kriterijams [11, p. 649; 10, p. 637].

Sunku nesutikti su šiais teiginiais, tačiau taip pat norėtųsi pabrėžti Austrijos Aukščiausiojo Teismo sprendimą byloje, kurios faktai buvo labai panašūs į *Centros* bylos faktus [12]. Austrijos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad, nepaisant Austrijoje naudojamo *siège réel* kriterijaus, įmonei, teisėtai įkurtai ir egzistuojančiai pagal vienos iš EB valstybės narės įstatymus, turi būti taikoma įmonės steigimo vietos (*inkorporacijos*) valstybės teisė, jei tokios įmonės registruota arba reali buveinė arba pagrindinė veiklos vieta yra vienoje iš EB valstybių narių. *Inkorporacijos* doktrina turi būti taikoma bent jau tuo atveju, kai užsienio įmonė siekia įkurti filialą Austrijoje [13]. Tai reiškia, kad nors Europos Teisingumo Teismas faktiškai nenagrinėjo *siège réel* teorijos suderinamumo su EB teise klausimo, tačiau bent jau kai kuriose valstybėse narėse ši byla turėjo aiškų poveikį įmonėms taikytinos teisės doktrinai.

Priešingai kai kurių teisės teoretikų teiginiams, pažymėtina, kad *Centros* byloje nebuvo nagrinėjami ir bendrovės pripažinimo klausimai [14, p. 16023]. Teismas nesiaiškino Anglijos

įmonės pripažinimo Danijoje klausimo ir neturėjo to daryti, nes Danijos atitinkamos institucijos nekėlė įmonių pripažinimo klausimo. Danijos institucijų požiūriu byloje reikėjo išspręsti pirminio, o kai kurių teisės specialistų nuomone, ir antrinio įmonių steigimosi teisės EB klausimus bei nacionalinių įmonių teisės reikalavimų padarinius minėtoms teisėms [15]. Danija taiko *inkorporacijos* teoriją, vadinasi, vadovaujantis Danijos teise *Centros* turi būti ir buvo pripažinta kaip užsienio ribotosios atsakomybės bendrovė [1, 4 dalis]. Atsisakymas įregistruoti *Centros* filialą Danijoje, Danijos institucijų požiūriu, reiškė *inter alia* atsisakymą suteikti pirminio steigimosi teisę šiai įmonei. Jų nuomone, *Centros* iš esmės siekė Danijoje įkurti ne filialą, bet realią buveinę, nes nevykdė ir neketino vykdyti jokios veiklos Didžiojoje Britanijoje. *Centros* visą ūkinę veiklą ketino vykdyti per Danijoje įkurtą filialą, taip išvengdama Danijos įmonėms taikomo minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimų [1, 7 dalis].

Lieka atviras klausimas, ar Teismas būtų išsprendęs bylą kitaip, jei joje būtų iškilęs klausimas apie kitas nacionalines teisės sistemas, kurios taiko *siège réel* teoriją įmonių pripažinimo tikslais. Jei Teismas savo vēlesniuose sprendimuose įtvirtintų tokį skirtingą traktavimą, tai *Centros* byla turėtų būti vertinama ne kaip uždraudžianti naudoti *siège réel* teoriją, bet kaip įtvirtinanti visų trijų kriterijų lygiavertiškumą įmonių pripažinimo tikslais. Vadovaudamasis šia prezumpcija Teismas faktiškai patvirtina, kad Danija, kuri taiko *inkorporacijos* kriterijų, turi jį taikyti visoms užsienio bendrovėms nediskriminuodama, t.y. neatimdama galimybės pasirinkti, kurį iš dviejų labiausiai paplitusių pripažinimo kriterijų EB valstybėse narėse taikyti konkrečiai įmonei konkrečiomis aplinkybėmis [16, p. 7].

Vis dėlto norėtūsi išreikšti abejones, ar Teismas spręstų į *Centros* panašią bylą kitaip, jei viena iš šalių būtų ne Danijos institucijos, bet valstybės narės, taikančios *siège réel* kriterijų, institucijos, t. y. vargu ar Teismas panašioje byloje atsižvelgtų į *siège réel* teoriją. „Bet kokia valstybės narės praktika, dėl kurios net ir labai tiksliai apibrėžtomis aplinkybėmis valstybė narė atsisako registruoti filialą įmonės, kuri yra įsteigta pagal kitos valstybės narės teisę, yra užkirtimas kelio pasinaudoti įmonių steigimosi teise, garantuota Europos Bendrijos sutartyje“ [17, p. 412]. Vadinasi, valstybė narė, taikanti *siège réel* kriterijų įmonės pripažinimo aspektu, negali atsisakyti pripažinti užsienio įmonės, kuri siekia valstybėje narėje įkurti filialą, jei ši įmonė yra įkurta pagal valstybės narės teisę ir jei jos registruota arba reali buveinė, arba pagrindinė veiklos vieta yra kitoje valstybėje narėje. Taigi nepripažinimas ir atsisakymas įregistruoti įmonės filialą net ir grindžiant *siège réel* pripažinimo kriterijaus taikymu bus EB steigimosi teisės ribojimas.

Tvirtinama, kad abipusio pripažinimo principas yra taikomas įmonėms, tačiau jis netaikomas fiziniams asmenims, siekiantiems užsiimti tam tikra profesine veikla ar verslu [18, p. 162]. Teismas labai aiškiai pažymėjo, kad įmonių „registruotos buveinės, centrinės administracijos ar pagrindinės veiklos vieta susieja jas su konkrečios valstybės teisine sistema lygiai taip pat, kaip pilietybės kriterijus fizinio asmens atžvilgiu“ [3, 13 dalis; 19, 18 dalis; 20, 13 dalis; 21, 20 dalis; 1, 26 dalis], ir kad EB sutartis įtvirtina lygiavertčius registruotos buveinės, centrinės administracijos ar pagrindinės veiklos vietos kriterijus, padedančius nustatyti ryšį su konkrečios valstybės teisine sistema [22, 21 dalis]. Tie, kas teigia, kad Teismas būtų priėmęs visiškai priešingą sprendimą, jei byloje būtų dalyvavusi realios buveinės kriterijų taikanti valstybė, nepaiso EB sutarties 48 straipsnio 1 dalies, kuri pateikia alternatyvius, o ne kumuliatyvius registruotos buveinės, realios buveinės bei pagrindinės veiklos vietos Europos Bendrijoje reikalavimus.

Nors *Centros* nepateikia aiškaus sprendimo dėl *siège réel* suderinamumo su EB įmonių steigimosi teise, Teismas turėtų tai išspręsti artimiausiu metu. 2000 m. kovo 30 d. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas nusprendė kreiptis į Europos Teisingumo Teismą su prašymu preliminariai nutarti, ar, remiantis EB įmonių steigimosi teise, įmonės teisnumas bei jos teisė kreiptis į teismą turi būti nustatoma vadovaujantis *inkorporacijos* principu. Taip pat klausama, ar Vokietijoje naudojama *siège réel* doktrina neprieštarauja EB sutarties 43 ir 48 straipsniams [23]. Byla yra susijusi su įmonės realios buveinės perkėlimu į kitą valstybę narę, tačiau, atrodo, kad Teismo prašoma atsakyti į daug platesnį klausimą.

Generalinis advokatas p. Džmaso Ruiz–Jarabo Colomeris, pateikdamas savo nuomonę šioje byloje, tiksliai primena, kad EB sutartis tris alternatyvius įmonėms taikytinos teisės nu-

statymo kriterijus laiko lygiaverčiais, todėl *siège réel* doktrina negali būti kvestionuojama (kiek tai susiję su įmonei taikytina teise), išskyrus atvejus, kai ši doktrina pažeidžia EB teisės reikalavimus [24, 69 ir 70 dalys; 25].

Taigi *Centros* byla nepateikė aiškaus atsakymo, ar EB įmonių steigimosi teisė užkerta kelią *siège réel* doktrinos taikymui, taip pat, kaip du skirtingos įmonės taikytinos teisės kriterijai galės egzistuoti greta vienas kito Europos Bendrijoje bent jau įmonės steigimo ar realios buveinės perkėlimo aspektu. Tačiau įmonės pripažinimo aspektu labai abejotina, ar valstybė narė, taikanti *siège réel* doktriną, galės atsisakyti registruoti savo teritorijoje užsienio įmonės filialą tos įmonės nepripažinimo pagrindu, jei toks nepripažinimas nepatenkina EB steigimosi teisės ribojimo pateisinamumo kriterijų¹.

Pirminis ir antrinis steigimasis

Plačiai pripažįstama, kad EB steigimosi teisė įmonėms apima antrinį steigimąsi, t.y. įmonių teisę steigti atstovybes, filialus ir dukterines įmones (žr. EB sutarties 43 str. 1 d.), ir pirminio steigimosi teisę, kuri apibrėžiama kaip įmonių teisė vykdyti ūkinę veiklą ir turėti centrinę administraciją kitoje valstybėje narėje, nei ta, pagal kurios teisę įmonė yra įkurta (pagal EB sutarties 43 str. 2 d.) [6, 3 ir 4 dalys; 7, p. 756; 8, p. 18].

EB sutarties 43 straipsnio 1 dalis draudžia valstybėms narėms riboti įmonių teisę steigti atstovybes, filialus ir dukterines įmones. Remiantis Europos Teisingumo Teismo sprendimais įmonės tiesioginis arba netiesioginis teisės veikti kitoje valstybėje narėje per joje įregistruotą dukterinę įmonę, atstovybę ar filialą ribojimas laikomas nesuderinamu su EB teise, nes įmonė turi teisę pasirinkti teisinės veiklos formas valstybėje².

Įmonių pirminio steigimosi teisė įmonėms Europos Bendrijoje bent jau iki, o remiantis kai kurių teisės mokslininkų nuomone, ir po sprendimo priėmimo *Centros* byloje lieka „tik teorija“ [18, p. 160]. *Daily mail* byloje [22] įmonė mokesčių tikslais siekė perkelti savo centrinę administraciją (realią buveinę) iš Didžiosios Britanijos į Olandiją. Abi valstybės, norėdamos nustatyti įmonėms taikytiną teisę, taikė *inkorporacijos* teoriją. Olandijos teisė nedraudžia užsienio įmonėms įkurti centrinę administraciją Olandijoje, tačiau Didžioji Britanija draudžia įmonėms, kurios mokesčių tikslais yra Didžiosios Britanijos rezidentės, perkelti rezidenciją į kitą valstybę be išdo sutikimo³. Įmonei nebuvo suteiktas sutikimas ir pagal Didžiosios Britanijos teisę ji neturėjo teisės pakeisti rezidencijos, t.y. perkelti savo centrinės administracijos į kitą valstybę. Teismas pažymėjo: „Sutartis (EB sutartis – aut.) ... nacionalinės teisės skirtumus dėl įmonėms taikytinos teisės kriterijų ir klausimo, ar gali, ir jei taip, tai kaip, įmonės, kurios yra įsteigtos remiantis nacionaliniais įstatymais, perkelti savo registruotą buveinę ar realią buveinę, laiko problemomis, kurios nėra išspręstos steigimosi teisės taisyklėmis... (Sutarties 52 ir 58 str. (dabar EB sutarties 43 ir 48 str. – aut.)). Jie negali būti interpretuojami kaip suteikiantys įmonėms, įsteigtoms pagal valstybės narės įstatymus, teisę perkelti centrinę vadovybę, įmonės kontrolę ir centrinę administraciją į kitą valstybę narę, išlaikant teisinį subjektiškumą įmonės, įsteigtos pagal pirmosios valstybės narės teisę“ [22, 25 ir 24 dalys].

Šis Teismo teiginys galioja remiantis „dabartine EB teisės padėtimi“ ir ši problema „turi būti sprendžiama ateities teisės aktais ar konvencijomis“ [22, 25 ir 23 dalys]. Taigi Teismas „palieka atviras duris“ savo teiginiams *Daily Mail* byloje peržiūrėti, kai tik ateityje atsiras teisės aktai, suteikiantys įmonei teisę perkelti realią buveinę, ar kai, Teismo nuomone, EB teisė pasikeis tiek, kad įmonėms bus suteikta pirminio steigimosi teisė Europos Bendrijoje.

Turint omenyje Teismo teiginius *Daily Mail* byloje nemažai teisės mokslininkų su entuziazmu sutiko sprendimą *Centros* byloje ir jį aiškino kaip pakeičiantį Teismo nuomonę į tam

¹ Žr.: šio straipsnio dalį „Kitos pastabos“.

² „*Avoir fiscal*“ bylos 270/83 *Komisija v Prancūzija*, 1986, ECR 273 (1987) 22 dalyje pažymima: „52 straipsnio (dabar 43 straipsnis – aut. past.) antrasis sakinytis suteikia verslininkams teisę pasirinkti tinkamą teisinę formą, kurios pagrindu galės vykdyti veiklą kitoje valstybėje narėje...“.

³ Pažymėtina, kad Anglijoje rezidencijos mokesčių tikslais taikomas nustatymo kriterijus labai panašus į kontinentinės teisės valstybių *siège réel* kriterijų, pagal kurį nustatoma įmonėms taikytina teisė. Žr.: „*The Conflicts of Laws*“. Dicey & Morris. Thirteenth edition. – London, Sweet & Maxwell, 2000. 152 taisyklė. P. 1101–1104.

tikrus klausimus, išdėstytus *Daily Mail*. Jų nuomone, priėmus sprendimą *Centros* byloje valstybės narės privalo suteikti teisę įmonėms, įsteigtoms pagal kitos valstybės narės įstatymus, turėti pagrindinę veiklos vietą (kai kurie teisininkai netgi tikisi realios buveinės statuso) kitoje valstybėje narėje, pastarojoje steigiant filialą ir kartu išlaikant įmonės teisinį subjektiškumą [29, p. 312].

Aiškumo dėlei pažymėtina, kad Teismas *Centros* byloje tiesiogiai neanalizavo pirminio steigimosi teisės, *Centros* filialo steigimą Danijoje interpretuodavo kaip antrinį steigimąsi. Tokia išvada darytina remiantis gramatiniu sprendimo aiškinimu, tačiau faktiškai įmonės teisė įsteigti filialą, kuriame įmonė siekia vykdyti visą savo veiklą, be to, nevykdant ir net neketinant vykdyti realios veiklos valstybėje, kurioje įmonė buvo įsteigta, gali būti interpretuojamas kaip vienas iš pirminio steigimosi būdų. Danijos atitinkamos institucijos, atsisakydamos registruoti *Centros* filialą Danijoje, interpretavo *Centros* veiksmus, pareikšdamos, kad *Centros* faktiškai siekė įsteigti ne filialą, bet pagrindinę buveinę Danijoje ir taip ketino išvengti Danijos minimalaus kapitalo taisyklių, taikomų įmonėms.

A. Looijestijn–Claire teigia, kad priėmus sprendimą *Centros* byloje įmonių pirminis steigimasis galėtų būti įgyvendinamas dviem būdais: (1) perkeliant pagrindinę įmonės veiklą, taip pat centrinę administraciją bei realią buveinę iš vienos valstybės narės į kitą, nepaliekant pirmojoje jokio įmonės padalinio arba paliekant tik padalinį (antrinis steigimasis) ir (2) „pradedant ekonominę ūkinę veiklą pirmą kartą kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje įmonė yra įregistruota“ [11, p. 625].

Teismas aiškiai pareiškė savo neigiamą nuomonę dėl pirmojo pirminio steigimosi būdo suteikimo įmonėms *Daily Mail* byloje. Tačiau manytina, kad bent jau valstybėse, kurios taiko *inkorporacijos* kriterijų įmonėms taikytinai teisei nustatyti, įmonė, prieš pradėdama vykdyti ūkinę komercinę veiklą, gali įkurti savo centrinę administraciją kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje įmonė yra registruota.

Gali būti, kad Teismas *Centros* byloje analizavo tik antrinio steigimosi teisę ir kartu praplėtė sąvokos „filialas“, įtvirtintos EB sutarties 43 straipsnio 1 dalyje, reikšmę, nustatydamas, kad filialas yra „bet kokia verslo vieta, kuri yra už valstybės, kurioje įmonė yra įsteigta, ribų ir kuri nėra „atstovybė“ ar „dukterinė įmonė...“, ir kuri „...nebūtinai yra pagalbinė įmonės vadovybei ar verslui, esantiems registruotoje įmonės buveinėje, taip pat ji nebūtinai turi tęsti įmonės pagrindinę ūkinę veiklą“ [10, p. 630, 632–633].

Tačiau reikėtų turėti omenyje tai, kad KPMG viename iš pasiūlytų 14 įmonių teisės direktyvos dėl įmonės realios buveinės perkėlimo iš vienos valstybės narės į kitą variante, pagal kurį valstybės narės vieningai pasirenka *inkorporacijos* principą, patarė, kad perkeliant įmonės realią buveinę į kitą valstybę narę būtų pakankamai pagrįsta reikalauti, kad kiekvienas steigimasis (įskaitant ir naujosios realios buveinės vietą) kitoje valstybėje narėje būtų registruojamas kaip filialas [30, p. 27]. Suformuluojant tai kaip kontrargumentą *Centros* interpretacijai, kuria teigiama, kad buvo tik praplėsta „filialo“ sąvoka, sąvoka „filialas“ tam tikromis aplinkybėmis gali aprėpti ir įmonės pirminį steigimąsi, pavyzdžiui, kai įmonės reali buveinė yra registruotame filiale kitoje valstybėje narėje, todėl siūlymas aiškinti sprendimą *Centros* byloje tik kaip praplečiantį „filialo“ sąvoką yra taip pat priimtinas, kaip ir siūlymas sprendimą šioje byloje interpretuoti, kad Teismas faktiškai suteikė įmonei pirminio steigimosi teisę (antrojo pirminio steigimosi teisės būdo prasme).

Atsižvelgiant į *Centros* bylos faktus bei Danijos institucijų aiškinimą, kad *Centros* filialo steigimas iš principo buvo pirminis steigimasis, ir tai, kad Teismas interpretavo tai kaip antrinį steigimąsi, galima daryti išvadą, kad *Centros* filialo steigimas gali būti interpretuojamas tiek kaip pirminis, tiek kaip antrinis steigimasis. Įkurdama filialą kitoje valstybėje narėje įmonė įgyvendina antrinio steigimosi teisę, tačiau kartu *Centros* siekė įgyvendinti pirminio steigimosi teisę, įkurdama pagrindinę veiklos vietą (ir centrinę administraciją) valstybėje, kurioje buvo siekiama įkurti filialą. Šis teiginys yra teisingas bent jau tais atvejais, kai įmonė, siekianti įkurti filialą ir jame vykdyti visą įmonės ūkinę veiklą, dar nepradėjo vykdyti jokios ūkinės veiklos valstybėje, kurioje ji yra įsteigta. Tai neturėtų priklausyti nuo to, koks įmonių pripažinimo kriterijus taikomas valstybėse narėse, nes, kaip buvo pažymėta anksčiau, įmonės teisės steigti filialą apribojimas nepripažinimo konkrečios įmonės užsienio įmone pagrindu yra EB

steigimosi teisės suvaržymas, kuris tegali būti pateisinamas, jei atitinka EB steigimosi teisės ribojimo pagrįstumo reikalavimus.

Gana keista, bet Teismas *Centros* byloje nemini *Daily Mail* bylos sprendimo. Darytinos dvi prielaidos: arba Teismas mano, kad *Daily Mail* byla yra visiškai nesusijusi su sprendimu *Centros* byloje, todėl nebūtinu minėti *Centros* byloje, arba Teismas numanė, kad bylos yra susijusios, tačiau sąmoningai neužsimena apie *Daily Mail* sprendimą. *Centros* byloje padariniai įmonei yra gana panašūs į *Daily Mail* ištikusius padarinius. Remiantis *Centros* byla įmonei, įsteigta pagal vienos iš valstybių narių įstatymus ir kurios registruota buveinė buvo toje valstybėje narėje, buvo suteikta teisė įsteigti filialą valstybėje narėje, kurioje įmonė siekė vykdyti visą savo ūkinę veiklą. Danijos institucijos netgi teigė, kad įsteigus Danijoje filialą įmonė bus įgaliota perkelti savo realią buveinę į Daniją (tai yra įvykdyti pirminį steigimąsi). *Daily Mail* atveju įmonė siekė perkelti savo realią buveinę iš valstybės narės, kurioje ji buvo registruota ir kurioje buvo jos registruota buveinė, į kitą valstybę narę. Pirmasis skirtumas nagrinėjant šias bylas EB steigimosi teisės perspektyvoje yra tai, kad įmonei *Daily Mail* buvo atsisakyta suteikti besąlygišką teisę palikti Didžiosios Britanijos jurisdikciją arba „emigruoti iš jurisdikcijos“, o *Centros* byloje įmonei nebuvo suteikta teisė steigti filialą, t.y. „imigruoti“ arba patekti į Danijos jurisdikciją. Kitas didelis skirtumas yra tai, kad *Daily Mail* įmonė valstybėje, kurioje buvo registruota, vykdė ūkinę veiklą ir joje buvo jos centrinė administracija, o *Centros* ne tik nevykdė jokios veiklos „registracijos“ valstybėje, bet šioje valstybėje nebuvo ir jos centrinės administracijos. Nereikėtų pamiršti ir skirtingų EB steigimosi teisės ribojimo pateisinamumo kriterijų, Teismo nustatytų minėtose bylose.

Apibendrinus šiuos skirtumus Teismo tylėjimas dėl *Daily Mail* sprendimo *Centros* byloje vertintinas kaip nenoras suderinti visiškai skirtingus EB steigimosi teisės ribojimo pateisinamumo kriterijus, įtvirtintus šiose panašiose bylose. Taip pat įžvelgtinas nenoras apibendrinti šiuos du sprendimus, išaiškinti, kodėl vienai įmonei buvo suteikta EB steigimosi teisė, o kitai tokia teisė buvo paneigta, todėl manytina, kad Teismas stengėsi išvengti pirminio ir antrinio steigimosi teisės santykio problemos sprendimo ir atidėjo tai ateičiai.

Buvo manoma, kad ši problema bus išspręsta artimiausiu laiku. 2000 m. kovo 3 d. Vokietijos Heidelbergo miesto pirmosios instancijos teismas (vok. – *Amtsgericht Heidelberg*) nusprendė kreiptis į Europos Teisingumo Teismą ir prašyti preliminaraus nutarimo. Europos Teisingumo Teismui buvo pateikti du klausimai:

1. Ar ribotosios atsakomybės bendrovės (vok. – *GmbH*), kurios vienintelis akcininkas yra Ispanijos bendrovė, ir kuri yra teisėtai įkurta pagal Vokietijos teisę ir įregistruota Vokietijos įmonių registre, registruotosios buveinės perkėlimą reguliuoja EB sutarties 43 bei 48 straipsniai, kai įmonė persikeldama išlaiko teisinį subjektiškumą?
2. Ar EB sutarties 43 bei 48 straipsniai užkerta kelią taikyti taisykles, draudžiančias Vokietijos ribotosios bendrovės (vok. – *GmbH*) registruotąją buveinę perkelti į Ispaniją, kai perkeliant bendrovė išlaiko teisinį subjektiškumą, yra teisėtai įkurta pagal Vokietijos teisę ir registruota Vokietijos registre, o jos vienintelis akcininkas yra Ispanijos įmonė [31]?

Nors byla susijusi tik su įmonės registruotosios buveinės perkėlimu į kitą valstybę narę, tačiau iš esmės klausiama, ar EB sutarties 43 ir 48 straipsniai turi būti aiškinami kaip užkertantys kelią taikyti taikytinos teisės kriterijų, pagal kurį įmonei, kuri buvo teisėtai įsteigta ir įregistruota Vokietijoje, neleidžiama perkelti jos registruotos ir realios buveinės į Ispaniją, prieš tai nelikvidavus įmonės.

Nors ir labai gaila, tačiau Teismas pažymėjo, jog neturi teisės nagrinėti minėtų klausimų, nes nacionalinis teismas gali kreiptis į Europos Teisingumo Teismą, prašydamas preliminaraus nutarimo tik tuo atveju, jei tame teisme yra iškelta byla, ir jei teismo šioje byloje prašoma pateikti teisminį sprendimą (angl. – *of a judicial nature*), priešingai nei tais atvejais, kai teismas atlieka neteismines funkcijas, kurios „kitose valstybėse narėse yra pavedamos administracinėms institucijoms“ [32].

Generalinis advokatas p. Džmaso Ruiz–Jarabo Colomeris, pareikšdamas savo nuomonę dėl dar kol kas neišspręstos bylos *Überseering BV v. NCC Nordic Construction Company Baumanagement GmbH*, aiškina ir įmonių pirminio steigimosi problemą. Generalinis

advokatas prieina prie išvados, kad atsisakymas suteikti įmonei teisę būti ieškovu teisme dėl to, kad įmonė perkėlė realią buveinę į kitą valstybę, turi būti traktuojamas kaip EB steigimosi laisvės pažeidimas [24, 62 dalis]. Jis teisingai išskiria įmonės pripažinimo bei teisės vykdyti ūkinę veiklą konkrečioje valstybėje klausimus, tačiau vis dėlto nepateikia aiškaus atsakymo, ar galima atsisakyti pripažinti įmonę (pripažinimas – visiškai skirtingas dalykas, nei įmonės teisė vykdyti ūkinę veiklą), jei ji perkėlė savo realią buveinę į kitą valstybę.

Interpretuojant šią nuomonę minėtą problemą siūlytina spręsti taip: nors įmonės civilinis teismumas gali būti nustatomas pagal bet kurį taikytinos teisės kriterijų, nustatytą EB sutarties 48 straipsnyje, ir konkretaus kriterijaus taikymas priklauso tik nuo konkrečios valstybės narės nacionalinės teisės, tačiau nepripažinimas įmonės, kuri perkėlė realią buveinę į kitą valstybę, remiantis bet kuriuo iš minėtų trijų taikytinos teisės nustatymo kriterijų, turi būti pripažįstamas kaip EB steigimosi teisės pažeidimas ir, be to, tokį EB steigimosi teisės apribojimą turėtų būti ypač sunku pateisinti *Kraus* bei *Gebhard* bylose nustatytais ribojimo pateisinamumo kriterijais. Šis nuomonės aiškinimas neužkerta kelio valstybei narei riboti ar varžyti įmonės, kuri perkėlė realią buveinę į jos teritoriją, teisę vykdyti ūkinę veiklą minėtoje valstybėje narėje [24, 68 dalis].

Taigi remiantis pateiktais Teismo sprendimais ir generalinio advokato nuomone sunku spręsti, ar įmonei suteikiama pirminio steigimosi teisė, nes Teismas tiesiogiai nenagrinėjo šio klausimo ir *Centros* byloje. Tačiau yra visiškai aišku, kad įmonės, įkurtos pagal vienos iš valstybių narių teisę ir turinčios savo registruotą buveinę tos valstybės teritorijoje, turi teisę steigti filialus kitose valstybėse narėse, pastarojoje valstybėje kartu įkurdamos ir įmonės centrinę administraciją, jei filialas (ir atitinkamai centrinė administracija) įkuriamas prieš tai, kai įmonė pradeda vykdyti ūkinę veiklą valstybėje narėje, kurioje ji yra įsteigta. Taip pat pateikiami svarūs argumentai, kad atsisakymas pripažinti įmonę (remiantis bet kuriuo iš trijų taikytinos teisės nustatymo kriterijumi, nustatytu EB sutarties 48 str.), kuri perkėlė realią buveinę į kitą valstybę, turėtų būti aiškinamas kaip EB steigimosi teisės pažeidimas, kurį turėtų būti ypač sunku pateisinti *Kraus* bei *Gebhard* bylose nustatytais pateisinamumo kriterijais.

Kitos pastabos

Centros bylą taip pat galima analizuoti ribojimų pateisinamumo problemos EB steigimosi laisvėje aspektu. Teismas pažymėjo, kad atstovybių, filialų bei dukterinių įmonių steigimo valstybėse narėse ribojimas yra teisėtas tik tais atvejais, kai grindžiamas EB sutarties 46 straipsniu, ir pakartojo jau *Kraus* ir *Gebhard* bylose [33, 32 dalis; 34, 37 dalis] minėtus keturis principus, kurie pateisina tokį apribojimą: (1) jie turi būti taikomi nediskriminuojant; (2) jie turi būti grindžiami imperatyviais reikalavimais, kurie nustatomi bendrųjų interesų pagrindu; (3) jie turi būti tinkami pasiekti tikslą, kurio jie siekia ir (4) jie neturi būti labiau ribojantys, nei būtina siekiant numatyto tikslo [1, 34 dalis]. *Centros* byloje Teismas taip pat pateikė kai kuriuos pateisinamo ribojimo pavyzdžius, tačiau pabrėžė, kad „atsisakymas registruoti įmonės, kuri yra įregistruota ir kurios registruota buveinė yra kitoje valstybėje narėje, filialą negali būti pateisinamas kovos su apgaule pagrindas” [1, 38 dalis]. Be to, „faktas, kad įmonė nevykdo jokios ūkinės komercinės veiklos valstybėje narėje ir siekia vykdyti ją tik toje valstybėje narėje, kurioje yra įsteigtas jos filialas, nėra pakankamas pagrindas įrodyti, kad egzistuoja piktnaudžiavimas ar apgaulė” [1, 29 dalis; 3, 16 dalis].

Pažymėtina, kad kai kurios valstybės narės kovoja su apgaule, pasitelkdamos taikytinos teisės doktriną. *Siège réel* principas sumažina galimybes išvengti suinteresuotos valstybės narės nacionalinių įstatymų taikymo, nes įmonei taikomi įstatymai valstybės narės, kurioje yra įmonės centrinė administracija ir kurioje ji yra įregistruota. Remiantis *inkorporacijos* doktrina, įmonei taikoma teisė tos valstybės, kurioje įmonė yra registruota neatsižvelgiant į centrinės administracijos ar veiklos vietą. Vadinasi, *inkorporacijos* kriterijų taikančioms valstybėms sumažėja galimybių siekti, kad įmonėms, faktiškai veikiančioms (ar/ir turinčioms realią buveinę) valstybėje narėje, būtų taikoma tos valstybės narės teisė, todėl kai kurios *inkorporacijos* principą taikančios valstybės pasitelkia vadinamąją pseudoužsienio bendrovių doktriną, iš dalies panašią į Jungtinėse Amerikos Valstijose taikomus gana plačiai paplitusius

pseudoužsienio bendrovių teisės aktus [35, p. 255–262].

Nyderlandų teisė neseniai pradėjo reguliuoti vadinamąsias pseudoužsienio bendroves [36]. Nyderlandų tarptautinėje privatinėje teisėje taikoma *inkorporacijos* doktrina ir Nyderlandai susidūrė su atvejais, kai vietinis kapitalas veikė Nyderlanduose užsienio įmonės forma¹. Taigi jei įmonė, įregistruota pagal užsienio teisę, vykdo visą arba didelę savo veiklos dalį Nyderlanduose ir nėra susijusi su valstybe, kurioje ji yra registruota, ji laikoma pseudoužsienio įmone, ir jai taikomi kai kurie Nyderlandų teisės reikalavimai.

Priėmus sprendimą *Centros* byloje atsirado abejonių, ar įstatymai, taikomi pseudoužsienio įmonėms, yra suderinami su EB sutartimi. 1999 m. lapkričio 19 d. Nyderlandų *Kantongerecht te Groningen* teismas kreipėsi į Europos Teisingumo Teismą, prašydamas preliminaraus nutarimo ir klausdamas, ar minėto Nyderlandų įstatymo 2 straipsnis neprieštarauja EB steigimosi teisei [37]. Antrasis įstatymo straipsnis nustatė reikalavimą, kad pseudoužsienio įmonė, siekianti vykdyti veiklą Olandijoje, turi *inter alia* įrodyti, kad jos įstatinis kapitalas yra ne mažesnis, nei atitinkamų įmonių, įsteigtų pagal Olandijos teisę, ir šis minimalus įstatinis kapitalas yra apmokėtas. Belieka apgailestauti, kad Europos Teisingumo Teismas nespėdė šios bylos, nes viena iš bylos šalių – *Challenger Trading Company Ltd.* – buvo išbraukta iš įmonių rejestro Anglijoje, pagal kurios teisę įmonė buvo įregistruota. Įdomus bylos faktas yra tas, kad ginčas ir šį kartą kilo dėl valstybių, taikančių *inkorporacijos* kriterijų, todėl nekilo įmonės nepripažinimo problema.

Teismui netgi ir nepriėmus sprendimo *Challenger Trading Company Ltd.* byloje yra gana rimtų argumentų, kad pseudoužsienio įmones reguliuojantys teisės aktai yra nesuderinami su EB sutartimi. *Centros* byloje Teismas pažymėjo, kad *Centros* yra bendrovė, kuriai taikoma Anglijos ir Velso teisė, ir jai nėra taikoma Danijos teisė. Šios įmonės kreditoriai turi žinoti, kad *Centros* įmonei taikytina teisė skiriasi nuo tos, kuri taikoma steigiant ribotosios atsakomybės akcines bendroves Danijoje, todėl šie kreditoriai turėtų vadovautis EB teisės aktais, kurie juos apsaugo [1, 36 dalis]. Kai kurie teisės mokslininkai iš to daro drąsias išvadas: jų nuomone, Teismas kreditorių apsaugos srityje pirmenybę teikia informacijos atskleidimo, o ne materialine įmonių teise pagrįstam požiūriui, vadinasi, kai kurių valstybių, pavyzdžiui, Nyderlandų siekis nustatyti užsienio įmonėms minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimus yra EB steigimosi teisės ribojimas (kuris gali būti nepateisinamas, remiantis *Gebhard* formuluoote), nes informacijos atskleidimo ir skaidrumo taisyklių pakanka, kad būtų apsaugotos kreditorių teisės [10, p. 646–647].

Vis dėlto kiti teisės teoretikai pateikia išvadą, kad kai kurios valstybės narės, priėmus sprendimą *Centros* byloje, turėtų peržiūrėti nacionalinių įstatymų formuluotes, kurios turėtų būti nukreiptos ne į įmonės steigimosi fazę (angl. – *establishment phase*), bet į jau įsteigtos įmonės vykdomos veiklos etapą (angl. – *operations phase*) [29, p. 313; 38]. Tokiais siūlymais galima pagrįsti pseudoužsienio įmonių reguliavimą, tačiau tik tais atvejais, kai taisyklės pseudoužsienio bendrovėms reguliuoja įmonės veiklą jau po to, kai įmonė buvo įsteigta ar perkėlė savo realią buveinę. Tokia išvada yra pakankamai pagrįsta, nepaisant to, kad Teismas kol kas nepateikė aiškaus sprendimo, kaip spręsti šią problemą. Visiškai suprantama, kad kiekviena taisyklė turi nediskriminuoti pilietybės (buveinės), tačiau nėra aišku, ar taisyklė, taikoma įmonei vykdamai ūkinę veiklą (jau įsteigta įmonei ar perkėlus buveinę), turėtų būti pripažįstama nesuderinama su EB teise, net jei ji nėra diskriminuojanti. Kitaip tariant, nėra aišku, ar nacionalinės taisyklės, jau įsteigta įmonei vykdamai ūkinę veiklą ar perkėlus buveinę, kurios „trukdo pasinaudoti EB sutartyje įtvirtintomis pagrindinėmis laisvėmis ir daro jas mažiau patrauklias“ [34, 37 dalis], turėtų būti pripažįstamos kaip nesuderinamos su EB steigimosi teise, nors nėra diskriminuojančios.

Toks *Centros* bylos interpretavimas vis dėlto neturėtų sumažinti valstybių narių suinteresuotumo peržiūrėti savo nacionalines politikas EB įmonių teisės derinimo klausimais. Priešingai, valstybės narės turėtų būti dar labiau suinteresuotos siekti kaip galima geriau sude-

---

¹ Pavyzdžiui, *Segers* byloje Anglijoje įkurta ir jos teritorijoje savo registruotą buveinę turinti įmonė *Slenderose Limited* visą ūkinę komercinę veiklą vykdė tiksliai Olandijoje, jos akcininkai buvo Olandijos piliečiai. Žr.: byla 79/85 *D. H. M. Segers prieš Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Bank- en Verzekeringswezen, Groothandel en Vrije Beroepen*, 1986, ECR 2375.

rinti įmonių teisę Europos Bendrijoje, nes neveiklumas gali sužlugdyti kai kurių valstybių nacionalinės įmonių teisės reikalavimus. Atrodytų, jog ši išvada labiau susijusi su *inkorporacijos* doktriną taikančiomis valstybėmis, kurios taikytinos teisės sferoje taip pat siekia taikyti nacionalinius reikalavimus užsienio įmonėms, veikiančioms jų teritorijose. Tačiau manytina, kad ir *siège réel* doktriną taikančios valstybės turėtų būti suinteresuotos sureguliuoti pirminio steigimosi teisę Europos Bendrijoje. Interpretuodamos sprendimą *Centros* byloje kaip sprendimą, susijusį ne tik su antriniu, bet ir su pirminiu steigimusi (tai buvo bandoma įrodyti) įmonės galėtų išvengti ir *siège réel* valstybių reikalavimų, pavyzdžiui, tais atvejais, kai šią doktriną taikančiose valstybėse yra steigiami įmonių filialai, taip pat, kai joje vykdoma visa įmonės ūkinė komercinė veikla ar net įsikuria įmonės centrinė administracija. Žinoma, ši teisė, remiantis *Centros* ir *Daily Mail* bylų faktais, gali būti ribojama įmonės ūkinės veiklos valstybėje, kurioje įmonė yra įregistruota prieš steigiant filialą, vykdymu.

Išvados

Taigi Teismas *Centros* sprendimu nepateikė aiškaus atsakymo, ar EB įmonių steigimosi teisė užkerta kelią *siège réel* doktrinos taikymui, taip pat kaip du skirtingi įmonėms taikytinos teisės kriterijai galės egzistuoti greta Europos Bendrijoje bent jau įmonės teigimo ar realios buveinės perkėlimo aspektu. Remiantis *Centros* sprendimu įmonė, įsteigta pagal kitos valstybės narės teisę ir jos teritorijoje turinti registruotą buveinę, turi teisę steigti filialus kitoje valstybėje narėje ir per juos vykdyti visą įmonės veiklą bent jau tuo atveju, jei valstybėje, kurioje įmonė yra įregistruota, iki filialo steigimo nevykdė jokios ūkinės veiklos.

Kiekvienas steigimosi teisės suvaržymas turi būti grindžiamas EB sutarties 46 straipsniu ir turi atitikti reikalavimus, numatytus *Gebhard* byloje. Pateikiami argumentai, kad atsiskyrimas registruoti savo teritorijoje užsienio įmonės, įsteigtos pagal kitos valstybės narės teisę ir jos teritorijoje turinčios registruotą buveinę, filialą įmonės nepripažinimo pagrindu galėtų prieštarauti EB teisei. Tas pats pasakytina apie valstybių narių pastangas reguliuoti pseudoužsienio įmonių veiklą.

Sprendimas *Centros* byloje gali paskatinti valstybes nares suaktyvinti savo veiklą derinant Europos Bendrijos įmonių teisę, siekiant įtvirtinti pirminio steigimosi teisę bei užtikrinti minimalius įmonėms taikomus reikalavimus Europos Bendrijos teisės akte arba suvienodinti įmonėms taikytinos teisės kriterijus.

LITERATŪRA IR PASTABOS

1. **Byla C–221/97** *Centros Ltd v Erhervs – og Selskabsstyrelsen*, 1999, ECR 1495.

2. **EB** sutarties 43 straipsnis

Vadovaujantis toliau išdėstytais nuostatomis pereinamuoju laikotarpiu tam tikrais etapais turi būti panaikinti vienos valstybės narės nacionalinių subjektų steigimosi laisvės kitos valstybės narės teritorijoje suvaržymai. Taip pat turi būti laipsniškai panaikinti apribojimai vienos valstybės narės piliečiams, įsikūrusiems kitos valstybės narės teritorijoje, steigti atstovybes, filialus ir dukterines įmones.

Nepažeisdama poskyrio dėl kapitalo nuostatų steigimosi laisvė apima teisę pradėti ir vykdyti savarankišką įmonės veiklą, ypač įmonių, apibūdintų 48 straipsnio antrojoje dalyje, steigimą ir vadovavimą joms, laikantis priimančios valstybės įstatymuose jos nacionaliniams subjektams taikomų reikalavimų.

EB sutarties 48 straipsnis

Siekiant šiame poskyryje nustatytų tikslų įmonės, įkurtos pagal valstybės narės įstatymus ir turinčios Bendrijoje savo įregistruotą buveinę, centrinę administraciją arba pagrindinę veiklos vietą, prilyginamos fiziniams asmenims, turintiems valstybės narės pilietybę.

„Įmonės“ – tai įmonės, įkurtos vadovaujantis civiline arba komercine teise, įskaitant kooperatyvus ir kitus viešosios ar privatinės teisės juridinius asmenis, išskyrus nesiekiančius pelno.

3. **Byla 79/85 Segers v Bedrijfsvereniging voor Bank- en Verzekeringswegen, Groothandel en Vrije Beroepen**, 1986, ECR 2375.
4. Šiame straipsnyje įmonės taikytinos teisės sfera nebus analizuojama. Plačiau apie tai žr.: **North P. M., Fawcett J. J.** *Cheshire and North's Private International Law*. – London, 1992.
5. **Dicey & Morris**. *The Conflicts of Laws*. Thirteenth edition. – London, Sweet & Maxwell, 2000. 154 (2) taisyklė.
6. Plačiau apie įmonės taikytiną teisę Europos valstybėse žr.: K. Geens (ed.) *Corporations and Partnerships*. Vol. 1–4 // R. Blanpain (gen. ed.), *International Encyclopedia of Laws*. – Kluwer Law International, The Hague, 2000; D. Campbell (gen. ed.), S. Buckley (ed.) *Protecting Minority Shareholders*. – Kluwer Law International, 1996.
7. Apie *Delavare efekto* priežastis ir jo kilimo Europos Bendrijoje galimybes žr.: **Blackburn T. L.** *The Unification of Corporate Laws: the United States, the European Community and the Race to Laxity* // *George Mason Independent Law Review*. 1994. Vol. 3. No. 1.
8. Šiame darbe bus laikomasi prielaidos, kad EB sutartyje vartojamos „harmonizavimo“ „suartinimo“, „koordinavimo“ bei „derinimo“ sąvokos yra tapačios. Šios nuomonės laikosi Komisija bei daugelis teisės mokslininkų. Žr.: **Ficker H. C.** *The EEC Directives on Company Law Harmonization* // *Schmitthoff C. M. The Harmonisation of European Company Law. The United Kingdom Committee of Comparative Law*. – London, 1973.
9. **Villiers Ch.** *European Company Law – Towards Democracy?* – Ashgate, Dartmouth, 1998.
10. **Ebke W. F.** *Centros – Some Realities and Some Mysteries* // *American Journal of Comparative Law*. 2000. No. 48.
11. **Looijestijn–Clearie A.** *Centros Ltd – A Complete U–turn in the Right of Establishment for Companies?* // *International and Comparative Law Quarterly*. 2000. Vol. 49. Part 3.
12. OGH, 55 JZ 199 (2000); OGH, 11 EuZW 156 (2000).
13. Bylos komentarą žr.: **Heidinger M.** *Austria: company law – branch office* // *Journal of International Banking Law*. 2000. 15(2).
14. Žr.: **Palmer's** *company law*. Twenty–fifth edition. Release 79. – Edinburgh, W. Green: Sweet & Maxwell, 1992. 2001. Vol. 3.
15. **Roth W. H.** *Case note: Centros v Erhvers- og Selskabsstyrelsen* // *Common Market Law Review*. 2000. 37(1). Atsisakymą registruoti filialą ji interpretuoja kaip Danijos materialinės įmonių teisės diskriminaciją pseudoužsienio įmonių atžvilgiu.
16. **Xanthaki H.** *Centros: is this really the end for the theory of the siege reel?* // *Company Lawyer*. 2001. 22(1).
17. **Omar P. J.** *Centros revisited: assessing the impact on corporate organisation in Europe* // *International Company and Commercial Law Review*. 2000. 11(12).
18. **Cabral P. and Cunha P.** *Presumed innocent: companies and the exercise of the right of establishment under Community law* // *European Law Review*. 2000. Vol. 25. No. 2.
19. **Byla 270/83 Komisija v Prancūzija**, 1986, ECR 273 (1987).
20. **Byla C–330/91 Commerzbank**, 1993, ECR I–4017.
21. **Byla C–264/96 ICI**, 1998, I–4695.
22. **Byla C–81/87 R. v HM Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex p. Daily Mail and General Trust plc**, 1988, ECR 5483.
23. **BGH**, 46 RIW 555 (2000).
24. Generalinio advokato D. R-J. Colomerio nuomonė byloje C-208/00 *Überseering BV v. NCC Nordic Construction Company Baumanagement GmbH*, 2001 gruodžio 4 d.
25. Taip pat žr.: **Lauterfeld M.** „Centros“ and the EC Regulation on Insolvency Proceedings: The End of the „Real Seat“ Approach towards Pseudo-foreign Companies in German International Company and Insolvency Law? – The Danger of Diverging Developments of the Connecting Factors in Company and Insolvency Law // *European Business Law Review*. 2001. Vol. 12. No. 3–4. Čia autorius siekia pateisinti *siège réel* doktrinos taikymą.
26. Žr.: Generalinio advokato Darmon nuomonė byloje 81/87 *R v. HM Treasury & Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail & General Trust plc*, 1988, ECR 5483.
27. Plačiau apie pirminio ir antrinio steigimosi teisę žr.: **Craig P., de Burca G.** *EU Law text, cases and materials* // second edition. – Great Britain, 1998.
28. **Werlauff E.** *EC Company Law*. – Copenhagen, 1993.
29. **Werlauff E.** *Using a Foreign Company for Domestic Activities* // *European Business Law Review*. 1999. Vol. 10. No. 7–8.
30. **Commission** of the European Communities, *Study on Transfer of the head office of a company from one member state to another, carried out by K.P.M.G. European Business Centre*. – Brussels, Luxembourg, 1993.

31. **AG Heidelberg**, 46 RIW 557 (2000).
32. **Byla C–86/2000 HSB-Wohnbau GmbH**, 2001, ECR 0000.
33. **Byla C–19/92 Kraus v Land Baden–Württemberg**, 1993, ECR I–1663.
34. **Byla C–55/94 Gebhard v Consiglio dell’Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano**, 1995, ECR I–4165.
35. Plačiau žr.: **Carney W. J.** The Political Economy of Competition for Corporate Charters // H. Schneider, J. Wouters (eds.) Current Issues of Cross–Border Establishment of Companies in the European Union. – Maklu/Nomos/Blackstone, 1995.
36. **1997 m. gruodžio 17 d.** įstatymas dėl pseudoužsienio bendrovių (*Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen*) įsigaliojo 1998 m. sausio 1 dieną.
37. **Byla C–410/99 Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Groningen v Challenger Trading Company Ltd.**, 2000, 11 EWS 280.
38. **Contra Žaltauskaitė–Žalimienė S.** Įsisteigimo laisvės apribojimų sąvoka pagal Europos Bendrijos sutarties 43 (buv. 52) straipsnį // Teisė. 2001. Nr. 39. Čia *inter alia* siekiama įrodyti, kad „EB sutarties 43 straipsnio nuostatos reguliuoja ne tik veiklos judėjimą per valstybės sieną.

□ □ □

Centros Case: what’s New for the Freedom of Establishment of Companies in the EC?

Doctoral Candidate Ignas Vėgėlė

Law University of Lithuania

SUMMARY

Centros case is one of the most scholarly debated cases in the sphere of the establishment of companies in the European Community (hereinafter – EC). It suggested discussion on the questions whether siege reel theory is compatible with EC law and if it should be abandoned, whether the companies may employ the right of primary establishment in EC and others.

This article is divided into four parts. The first part introduces to the facts of the case, second part deals with the compatibility of the siege reel theory with the EC law, the third part analyses the problem of the right of primary and secondary establishment for companies in the EC and the last part discusses other important issues revealed by the Centros case, such as the justification of the restrictions on the freedom of establishment, the compatibility of the laws on pseudo foreign companies with the EC treaty.

The article concludes that the European Court of Justice in the Centros case did not provide for the clear guidelines as to whether the freedom of establishment of companies in the EC precludes the application of the siege reel conflicts of laws doctrine at least in the company’s formation or transfer of company’s real seat phase as well as how two different incorporation and siege reel doctrines could coexist further. It follows from the Centros decision that the company is free to set up branches in another member states and carry out there company’s main activity if setting up of the branch is made prior to company’s commencement of its business activities in the member state according to which it was established. Any restriction on the right of establishment will be justifiable only if made in accordance with art. 46 EC treaty and should meet the four requirements test set in the Centros and Gebhard. There are weighty arguments that the refusal to register a branch in the territory of the member state different than that according to which laws the company is established on the grounds of non–recognition of that company may contradict to the EC law. Similar might be said about the member states’ efforts to regulate pseudo foreign companies. Therefore, it seems that the ruling in Centros may impel some member states to be more active in unifying the Community company law, trying to allow the companies to transfer their real seat and to implement similar rules to the regulation of pseudo foreign companies either by substantial company law provisions in the EC level or by unifying conflicts of laws.

